

RENKLERİN HEYKELLERDEKİ SESSİZ GÜCÜ: ANLAM KATMANLARI
THE QUIET POWER OF COLORS IN SCULPTURES: LAYERS OF MEANING

Sibel ARMAĞAN BENEK

Dr. Öğretim Üyesi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Görsel Sanatlar Bölümü,
sarmagan@cumhuriyet.edu.tr, Sivas/Türkiye, <https://orcid.org/0000-0003-2704-0582>

Ali Can TAŞKAN

Sanatta Yeterlik öğrencisi, Erciyes Üniversitesi, Resim Bölümü,
alicantaskan58@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-9209-4125>

ÖZET

Heykel sanatında renk, yalnızca estetik bir unsur değil, aynı zamanda anlam ve duygu aktarımında güçlü bir araçtır. Renklerin heykellerdeki kullanımı, tarih boyunca sanatsal anlatımın gelişimiyle paralel bir değişim göstermiştir. Ancak, sanat tarihine bakıldığında renkli heykellerin çoğu zaman ikinci planda kaldığı görülmektedir. Bu çalışmanın temel problemi, rengin heykellerde nasıl bir anlatım aracı olarak kullanıldığı ve izleyiciyle eser arasındaki etkileşimi nasıl güçlendirdiğidir. Çalışmanın amacı, heykel sanatında rengin tarihsel süreç içindeki değişimini ele alarak, renklerin estetik, psikolojik ve kavramsal anlamlarını ortaya koymaktır.

Araştırmada yazılı ve görsel akademik kaynaklar taranarak tarihsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Antik Mısır'dan günümüze kadar renklerin heykellerdeki işlevi incelenmiş, her dönemin kendine özgü sanatsal anlayışıyla renk kullanımının nasıl değiştiği tartışılmıştır. Bulgulara göre, Antik Mısır'da renkler dini ve mitolojik anlamlar taşıırken, Ortaçağ'da ruhani bir bağ kurulmasını sağlamış, Rönesans'ta bireysel ifade biçimi olarak öne çıkmıştır. Modern sanatla birlikte renkler kavramsal ve simgesel bir anlatım aracına dönüşmüştür.

Sonuç olarak, renkler heykellerde sessiz ama etkili bir dil oluşturarak sanatçının düşüncelerini izleyiciye aktarma sürecinde önemli bir rol üstlenmiştir. Bu çalışmayla, renklerin heykel sanatındaki işlevinin sadece estetik bir unsur olmadığı, aynı zamanda sanatsal anlatımı güçlendiren çok katmanlı bir ifade aracı olduğu ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Renkli heykel, heykel ve izleyici, rengin dili

ABSTRACT

In sculpture, color is not only an aesthetic element but also a powerful tool in conveying meaning and emotion. The use of colors in sculptures has changed in parallel with the development of artistic expression throughout history. However, when we look at the history of art, it is seen that colorful sculptures often remain in the background. The main problem of this study is how color is used as a means of expression in sculptures and how it strengthens the interaction between the viewer and the work. The aim of the study is to reveal the aesthetic, psychological and conceptual meanings of colors by considering the change of color in the historical process in sculpture art.

In the research, historical analysis method was used by scanning written and visual academic sources. The function of colors in sculptures from ancient Egypt to the present day has been examined, and how the use of colors has changed with the unique artistic understanding of each period has been discussed.

According to the findings, while colors carried religious and mythological meanings in Ancient Egypt, they enabled the establishment of a spiritual bond in the Middle Ages, and

came to the fore as a form of individual expression in the Renaissance. With modern art, colors have turned into a conceptual and symbolic means of expression.

As a result, colors have played an important role in the process of conveying the artist's thoughts to the audience by creating a silent but effective language in the sculptures. With this study, it has been revealed that the function of colors in sculpture is not only an aesthetic element, but also a multi-layered expression tool that strengthens artistic expression.

Key Words: Colored sculpture, sculpture and viewer, language of color

1. GİRİŞ

Heykel üretilirken tek tek birimler bir araya getirilir. Sonra bir bütün kütle meydana gelir. Bilinçli bir şekilde gerçekleştirilen bu her bir bütün kütle, tıpkı dizelerin her bir kelimesinin estetik bir biçimde bir araya geldikleri gibi bir araya gelir. Heykeldeki her birim, dizedeki her bir kelime gibi anlam içerir. Örneğin kil malzeme ile modle edilen bir büst yapımında, sanatçının her bir ekleme hareketi bilinçlidir ve sanatçının üslubunu taşır. Sanatçıların üslupları ifade etmeye çalıştıkları anlamları içerir. Sanatçılardan kimi sert bir üslup kullanır; sert fırça vuruşları gibi ya da sert çizgiler gibi, kimisi de daha yumuşak üslupla üretir eserini. Mermerden yapılmış yumuşak doku hissi veren bir yastık formunda örneklerle dâhil olabilir. Teknik olarak bu hassas dokuyu yakalamak isteyen sanatçı, en ince zımpara malzemeyi kullanarak üslubunu oluşturmaya çalışır.

İletişim; “Bir bildirinin vericiden alıcıya bir kanal (taşıyıcı) üstünden aktarılması, alıcı tarafından da kaydedilmesi demektir (Erkman, 1987: 11). Bir kaynağın bir iletiyi bir kanal üzerinden alıcıya iletmesi sürecidir. Birbirini etkileme amacıyla en az iki öge arasında oluşan etkileme olgusudur (Yüksel, 2020). Heykelin anlatım dili, izleyicisi ile oluşturduğu iletişimidir. Bu iletişimde heykeli meydana getiren sanatçının bakış açısı, sanatçının yaşadığı dönem, yaşadığı coğrafya, bulunduğu topluluk içinde yaşadığı olaylarla çok ilişkilidir. Burada verici olan sanatçı ve alıcı olan izleyici arasında bir bağ kurulmaktadır. Sanatçı, iletişimde aracı ettiği heykeli ile izleyiciye bazen mesaj içerikli kavramlar sunmakta bazen de direk kendisinin bir anlam çıkarmasını istemektedir. Sanatçı birikimini konuşmadan, mimik kullanmadan, beden hareketleri kullanmadan, sesini çıkarmadan karşı tarafa iletmeyi başarmaktadır. Bunu heykelin sessiz dili olarak düşündüğümüz, çeşitli ifade şekilleri ile algılarız. Heykelin ifade şekline aracı olan bu sessiz unsurlardan olan renk, heykel için vazgeçilemez ifade şeklidir. Bu vazgeçilmezlik; tamamlayıcı olmasından, izleyici ile eser arasında güçlü duygusal ve psikolojik bağlantılar kuruyor olmasından gelmektedir. Heykelin sessiz dili içinde rengin bir anlatım aracı olarak nasıl işlev gördüğünü ve izleyici ile eser arasında nasıl bir köprü kurduğunu açıklamak bu makalenin amacını içermektedir.

2. HEYKEL VE RENK İLİŞKİSİNİN TARİHSEL SÜRECİ

Heykel ve renk ilişkisi, sanat tarihinde önemli bir değişim ve dönüşüm sürecine sahiptir. Renklerin anlamı ve izleyici üzerindeki etkisi, her dönemin estetik anlayışına, kültürel değerlerine ve sanatsal tekniklerine bağlı olarak değişmiştir. Tarih boyunca heykeller genellikle renklendirilmiş, boyanmış veya farklı malzemelerle zenginleştirilmiştir; Antik Mısır Döneminde renk, karakter, eğilim, doğa veya dış görünüş gibi maddenin ve varlığın ayrılmaz bir parçası olarak karşımıza çıkar (Dilek, 2022: 163-179). Figürlerin gözleri, kaşları ve ten renkleri, renk ayırımından yararlanılarak ayrıntılı bir şekilde gösterilmeye çalışılmıştır. Firavunları, tanrıların heykellerini yapan sanatçılar burada renkli pigmentlerden yararlanmışlardır. Genellikle yüceliği simgeleyen altın sarısı, alçak gönüllüğü tanımlayan

siyah, merhameti simgeleyen kırmızı, saflığı simgeleyen beyaz mavi ve yeşil tonlarla boyanan bu heykeller renk aracılığı ile güç, ilahi otorite ve ölümsüzlük kavramlarını yansıtmıştır. Özellikle mavi tonların kapladığı tapınaklar bu kapsamda bize Tanrısal lütfun geçerliliğini ve Tanrının bağışlayıcı yönünü göstermekle yükümlüdür. Görsel 1’de görüldüğü gibi mavi ile sırlanmış olan tuğlalardan oluşmuş çalışmalar mavinin çağrıştırdığı denizleri, yaylaları simgelemiştir. Fetih zamanında buralar aşılması güç olan yerler olarak aktarılmış ve zaferler sonucunda meydana gelen kahramanlığın birer göstergesi olarak aktarılmıştır (Thavapalan, vd., 2016: 198-204).

Ortaçağda heykellerle bağ kuran izleyici halk için bu heykellerde kullanılan renkler, tanrılar ve ölümler diyarıyla bir bağ kurma aracı olmuş, insanlar için dini ve ruhani bir tamamlayıcılık sağlamıştır. Işık olarak betimlenen renk tanrısal nitelikte bir kavram olarak açıklanmıştır. Özellikle kilise de bu ışığı açmak, karanlığı kovmak olarak anlamlandırılmış ve Tanrının yararına yapılan bir eylem olarak görülmüştür (Pastoureau, 2017: 43).

Görsel 1:Yay, ok ve topuz taşıyan görevlinin çivi yazısı yazısının detayı (1854.2.1): Görünür ışık fotoğrafı, VIL kızılötesi görüntüsü ve UV kaynaklı görünür floresan görüntüsü

Klasik Yunan döneminde heykeller Polikromi (çok renkli boyama) tekniğiyle boyanmıştır. Yunanistan ve Atina’da yapılan kazılarda elde edilen bulgular, XIX. Yüzyıla kadar yapılan anıtlarda rengin (özellikle çok renkliliğin) kullanıldığını göstermektedir. Yine Aegina adası kazılarında ortaya çıkan veriler, antik heykellerde ve mimaride çok renkli kalıntılar, rengin o dönemde çeşitli türevlerinin kullanıldığını göstermektedir (Yanez, 2016, akt. Daşkesen, 2020). Bu dönemde bu kadar çeşitli kullanılan renkler, yapılan figürlerin gerçekçi duruşuna, etkileyici olmalarına katkıda bulunmaktadır. Elbette heykelleri yaparken ilk büyük hedef tanrıların ve kahramanların ihtişamını göstermek olmuştur. İzleyici ve heykel arasındaki ilişkide izleyicide uyandırılması planlanan şey, bireyin mükemmelliğe erişme isteği ile idealize edilmiş tanrı heykellerinin paralel ilerleyişiydi.

Gotik ve Barok döneminde ise taş ve ahşap malzemeden yapılmış olan heykellerin altın varakla ve pigmentlerle boyandığını görmekteyiz. Gotik dönemde heykeller, dini duyguları daha derinlemesine yansıtmak için dramatik yüz ifadeleri ve vücut hareketleri ile şekillendirildi. Bu dönemde kullanılan renkler genellikle koyu tonlardaydı ve mistik bir atmosfer yaratıyordu. İzleyiciyle kurulan bağ, acı, sevgi, merhamet ve ilahi korku gibi duyguların güçlü bir şekilde hissedilmesiyle oluşuyordu. Gotik heykeller, izleyicinin ruhsal bir tamamlanma yaşamasına ve dini bir deneyim kazanmasına yardımcı oluyordu. İzleyici için heykeller ibadet ve dua etmeyi destekleyen, manevi dünyayla iletişimi sağlayan bir unsurdur.

Rönesans döneminde yapılan beyaz mermer heykeller, izleyiciyle daha güçlü bir duygusal ve görsel bağ kurmak amacıyla tasarlanmıştır. Bunun nedeni de sanatçının Rönesansla birlikte ifade özgürlüğü kazanmış olması ve bu bilincin yaratıcı yapıtlar ortaya çıkarmasını destekliyor olmasıdır. Çok renkliliği bir önceki dönemde revaçta olmasına rağmen Rönesans sanatçılarından bazıları tercih etmemiştir. Rönesans dönemine ait heykellerin bazılarında teknolojik yöntemlerle ortaya çıkarılan renk kalıntıları görülmüştür. Ancak elde edilen örneklerin genellikle tek renk olduğunu görmekteyiz (Daşkesen, 2020: 49). Rönesans döneminde yapılan bu tür heykeller, izleyiciyle doğrudan bir ilişki kurmayı amaçlamış ve sanatı daha erişilebilir, etkileyici ve anlamlı hale getirmiştir. Bu sayede sanatçılar, eserleriyle yalnızca görsel değil, aynı zamanda psikolojik ve duygusal bir etkileşim de sağlamışlardır.

20. yüzyılın başlarında Dadaizm ve Pop Art gibi akımlarla birlikte renk, heykellerde güçlü bir unsur haline geldi. Modern dönemde heykellerde renk kullanımı simgesel veya kavramsal bir hâl aldı. Özellikle soyut sanatta, renkler artık sadece görselliği değil, izleyicinin bilinçaltını, psikolojisini ve bireysel yorumunu etkileyen bir araç olarak kullanılmaya başlandı. Örneğin, Picasso'nun heykellerindeki mavi tonlar melankoliyi simgelerken, pop art akımında renkler ironiyi ve tüketim kültürünü yansıtan bir unsur olarak kullanıldı. İzleyiciyle olan tamamlayıcılık, kişisel anlamlandırma ve bireysel algı üzerinden kuruldu (Oğraş, 2022: 213-221). Bu dönemde en önemli örneklerden biri Jean Arp eserlerindedir. Arp'ın görsel 2'de yer alan eserinde rengin sanatçı tarafından lekesel olarak verilmiş olması dikkat çekicidir.

Kuş kafaları olarak yapılan parçalarda ilk göze çarpan renk lekesidir. Diğer dikkat çeken kısmı, iki tarafın ördek gagası şeklinde çıkıntıları, başın arkasındaki tüylerin olduğu belirsizlikle, kuşların başının sola dönük olduğu anlaşılır. Diğer çalışmalarındaki kuş tasvirlerine benzemektedir. Bu tarz soyutlamaları ilk görüşte balık olarak algılanabilmektedir. Bu belirsizlik aslında Arp'ın amacını sağlar. Doğanın somut ve soyutlama arasındaki çizgiye yeni bir özgür bakış açısı getirilmesi esas alır. Eser Avrupa'nın savaş sonrasında yıkım ve kayıplarıyla başa çıkma girişiminden kaynaklanır. Dadanın bu dönemdeki odak noktasını ve Avrupa'nın kimlik kaybını, en iyi anlatan eserler arasında gösterilir (Ütopya, Distopya https://utopiadystopiawwi.wordpress.com/dada/jean-hans-arp/birds-inaquarium/?utm_source)

Görsel: 2 Jean (Hans) Arp, “Akvaryumdaki Kuşlar”, 1914

3. SONUÇ

Bu çalışma, heykel sanatında renklerin yalnızca estetik bir unsur olmadığını, aynı zamanda anlam ve duygu aktarımında kritik bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Araştırmanın temel hedefi, heykel ve renk ilişkisinin tarihsel gelişimini inceleyerek, renklerin sanatçı ve izleyici arasında nasıl bir köprü kurduğunu göstermektir. Bulgular, renklerin tarih boyunca farklı dönemlerde değişik anlamlar taşıdığını ve kullanımlarının sanat akımları ve toplumsal değişimlerle önemli ölçüde şekillendiğini göstermiştir.

Antik Mısır’da renkler mitolojik ve dini semboller taşıırken, Ortaçağ’da ruhani bir tamamlayıcı unsur olmuş, Rönesans’ta ise bireysel ifadeye hizmet etmiştir. Modern sanatla birlikte renkler, soyut ve kavramsal anlatım aracına dönüşerek bireysel algı ve psikolojik etkiler yaratmıştır. Araştırma, renklerin yalnızca görsel bir unsur olmadığını, aynı zamanda heykelin anlatım dilini güçlendiren çok katmanlı bir işlevi olduğunu ortaya koymuştur.

Benzer çalışmalar incelendiğinde, heykel sanatında rengin kullanımının genellikle yetersiz tartışıldığı, akademik çalışmaların daha çok biçim, kompozisyon ve malzeme üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Ancak bu çalışma, renklerin heykel sanatındaki anlatımsal, psikolojik ve estetik boyutlarına odaklanarak alana farklı bir bakış açısı getirmiştir.

Sonuç olarak, heykel sanatında renklerin kullanımının sadece estetik bir seçim olmadığı, aynı zamanda izleyici ile eser arasında güçlü bir duygusal ve kavramsal bağ kurduğu gözlemlenmiştir. Gelecek çalışmalar, renklerin sanatsal ve psikolojik etkilerini daha derinlemesine inceleyerek bu alandaki akademik boşluğu doldurabilir. Heykel sanatçılarına, renk kullanımı konusunda tarihsel referanslardan ilham almaları ve farklı malzemelerle denemeler yapmaları önerilebilir. Aynı zamanda sanat tarihçileri ve akademisyenler, heykellerde renk kullanımının sanatsal anlatımı nasıl etkilediğini daha kapsamlı araştırabilir.

KAYNAKÇA

- Bulat, M. (2007). Modern heykelin doğuşu. *Sanat Dergisi*, (11), 83-89.
- Daşkesen, H. (2020). *Rengin heykel sanatında anlam ve biçime etkisi*. Sanatta yeterlik tezi, Marmara Üniversitesi.
- Dilek, Y. (2022). Eski Mezopotamya ve eski Mısır'da Mavi Renk kullanımının sembolik anlamları. *OANNES-Uluslararası Eskiçağ Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 163-179
- Erkman, F. (1987). *Göstergebilime giriş*. Alan.
- Yüksel, E. (2020). *Bütün yönleriyle sağlık iletişim kuram, uygulama ve tartışmalar*. Literatürk Academia.
- Oğraş, Ç. (2022). Picasso'nun mavi dönem resimlerinde melankoli kavramının yeri. *Journal of Arts*, 5(4), 213-221.
- Pastoureau, Michel. (2017). *Mavi: Bir Rengin Tarihi*, Çev: İnci Malak Uysal. Can Yayınları, 2017.
- Thavapalan, S., Strenger, J., & Snow, C. (2016). Color and meaning in ancient Mesopotamia: The Case Of Egyptian Blue. *Zeitschrift Für Assyriologie*, 106(2), 198-214.

İnternet Kaynaklar

Faaturuma (Melancholic) Paul Gauguin 1891

https://artsandculture.google.com/asset/faaturuma-melancholic-paul-gauguin/_QF3rh6L3QUGcA?hl=en.the 20 tb Century Art book, Honkong, 1996

Ütopya, Distopya,

https://utopiadystopiawwi.wordpress.com/dada/jean-hans-arp/birds-in-an-aquarium/?utm_source, Erişim Tarihi:8.01.2025

(<https://www.turelart.com/jeff-koons/?utm>)

(<https://www.atolyerumeli.com/post/ba%C5%9Fl%C4%B1%C4%9F%C4%B1n%C4%B1-z-blogunuz-ne-hakk%C4%B1nda-88>).

<https://www.artmajeur.com/tr/magazine/8-sanatcilar-portreler/anish-kapoor-cagdas-heykeli-yansima-ve-formla-yeniden-tanimlamak/336274>)